

Anna Gąsior-Niemiec

Pojęcie europeizacji : wybrane problemy teoretyczne (część 1)

Polityka i Społeczeństwo nr 2, 73-78

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Gąsior-Niemiec

**POJĘCIE EUROPEIZACJI.
WYBRANE PROBLEMY TEORETYCZNE
I METODOLOGICZNE (CZEŚĆ 1)**

1. Wstęp

1 maja 2004 r. Polska oficjalnie dołączyła do grona państw członkowskich Unii Europejskiej. Historyczne znaczenie tej daty nakazywałoby traktować fakt akcesji jako moment przełomowy, swoisty punkt zero w polskiej historii. W rzeczywistości jednak, biorąc pod uwagę kierunek i dynamikę zmiany instytucjonalnej i zmiany społecznej, Polska znajduje się w sferze znaczących oddziaływań integracyjnych co najmniej od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Wypełnianie kryteriów akcesyjnych wzmocnione okresowymi raportami Komisji Europejskiej¹, które oceniały stan przygotowań Polski do członkostwa w Unii, to najbardziej widoczny dowód formalnego wpływu integracji europejskiej na polski system instytucjonalny. Wpływ ten można jednak także śledzić w wielu innych wymiarach, na przykład badając oddziaływanie socjalizacyjne procesu negocjacyjnego, programów pomocy przedakcesyjnej, procesy kolektywnego i jednostkowego uczenia się pobudzane przez kontakty polskich elit politycznych, administracyjnych, naukowych itp. z ich odpowiednikami z kręgu Unii Europejskiej.

Z przeglądu publikacji dotyczących integracji europejskiej wydanych w Polsce² wynika, że proces formalnego, a zwłaszcza *niefor-*

---

¹ Por. np. European Commission. 2000. *Regular Report from the Commission on Poland's Progress Towards Accession*. 8 November COM 0709 fin. Brussels: EC.

² Przeglądu dokonano, analizując zawartość katalogu Biblioteki Narodowej w Warszawie oraz ofertę handlową księgarni akademickiej „Liber” i Głównej Księgarni Naukowej im. B. Prusa w Warszawie w okresie między styczniem 2003 a czerwcem 2004 r.

malnego „dopasowywania się”³ polskich struktur państwowych, instytucji publicznych i społecznych, szczegółowych polityk publicznych, organizacji, interesów i tożsamości aktorów politycznych czy dyskursu publicznego itp. do nowych reguł gry politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturowej kojarzonych z systemem Unii Europejskiej nie jest zbyt często analizowany przez autorów polskich⁴.

Z wyjątkiem publikacji prawniczych i politologicznych zorientowanych na formalnoprawne aspekty zmiany⁵ rzadko pojawiają się prace, które wykorzystywałyby do analizy skutków integracji europejskiej na poziomie narodowym i subnarodowym w Polsce pojęcie i koncepcję *europelizacji*⁶. Ich sporadyczna obecność w pracach polskich europeistów jest o tyle zastanawiająca, że od co najmniej dziesięciu lat są one często i z powodzeniem wykorzystywane w pracach teoretycznych i empirycznych poświęconych wpływowi unijnych instytucji, polityk, dyskursu itp. na systemy i kultury nie tylko państw członkowskich, ale także innych państw pozostających w orbicie wpływów Unii Europejskiej⁷. W związku z tym celem niniejszego artykułu jest omówienie wybranych aspektów i problemów związanych z definiowaniem i stosowaniem pojęcia *europelizacja* w badaniach i analizach dotyczących integracji europejskiej, które podejmowane są przez europeistów w Europie Zachodniej. Kolejna część artykułu poświęcona będzie rozważaniom nad celowością i możliwością wykorzystania pojęcia i kon-

---

³ Por. ang. *goodness of fit*.

⁴ Do wyjątków należy m.in. seria *EU-monitoring* wydawana przez Fundację F. Eberta i Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego.

⁵ Por. C. Mik (red.), *Europeizacja prawa krajowego: wpływ integracji europejskiej na klasyczne dziedziny prawa krajowego* [Europeization of domestic law: impact of European integration on classic areas of domestic law]. *V Ogólnopolska Konferencja Prawnicza, Toruń, 4–5 listopada 1999*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń 2000.

⁶ Coraz częściej pojawia się natomiast, niedefiniowany i teoretycznie nieuzasadniany, traktowany jako oczywistość, termin „europelizacja”, por. np. W. Sanetra (red.), *Europeizacja polskiego prawa pracy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.

⁷ Np. Norwegia, Szwajcaria (ARENA papers; Epiney A. 1998. *Schweizerische Demokratie und Europaeische Union* b.d. i m.w. (cyt. w: K. H. Goetz, S. Hix (red.), *Europeanised Politics? European Integration and National Political Systems*, Frank Cass 2001). Por. także: A. Gaśsior-Niemiec, *Traces of Europeanization. Poland*, „Polish Sociological Review” 2002, nr 2 (138) odnośnie do możliwych przyczyn małego zainteresowania koncepcją „europelizacji” w Polsce.

cepcji europeizacji w badaniach nad zmianą instytucjonalną i zmianą społeczną w Polsce.

2. Zarys historii pojęcia „europeizacja”

W europeistyce zachodniej doszło do wyodrębnienia dwóch kierunków badań nad integracją europejską:

1) badania pierwszej generacji obejmują formowanie się struktur, polityk i dyskursów o charakterze ponadnarodowym – tzw. uwspólnotowanie⁸;

2) badania drugiej generacji odnoszą się do oddziaływania struktur, polityk i dyskursów o charakterze ponadnarodowym na struktury, polityki i dyskursy na poziomie narodowym i subnarodowym – „europeizacja”⁹.

W uproszczeniu dla celów analitycznych można definiować relację między tymi dwoma rodzajami procesów w kategoriach przyczyny i skutku, gdzie europeizacja systemów krajowych jest (bezpośrednim lub pośrednim) skutkiem procesu uwspólnotowania.

Choć „europeizacja” stała się więc już hasłem rodzajowym, które opisuje drugą generację analiz procesów integracyjnych w Europie, jej teoretyczne podstawy są ciągle kruche. Mimo ciągle rosnącego wolumenu prac posługujących się tym terminem oraz powstawania katedr

---

⁸ Por. ang. *communitarization; bottom-up integration*.

⁹ Por. ang. *europeanization; top-down integration*. Ogólnie uznaną podstawę definicyjną dla pojęcia „europeizacja” przynosi tekst Ladrecha z 1994 r. Europeizacja, zdaniem tego autora, jest „inkrementalnym procesem, który zmierza do takiej zmiany kierunku i kształtu polityki [krajowej], że polityczna i ekonomiczna dynamika Wspólnoty Europejskiej staje się częścią logiki organizującej krajową politykę i krajowy proces polityczny [...]” (R. Ladrech, *Europeanization of domestic politics and institutions: the case of France*, „Journal of Common Market Studies” 1994, nr 32 (1), March, s. 69). Kładąc akcent na instytucjonalny i organizacyjny wymiar procesu, Ladrech zwraca uwagę na zjawiska presji adaptacyjnej, instytucjonalnego uczenia się i zmiany politycznej. Późniejsze wzbogacenie tej podstawy definicyjnej o kognitywny i ideacyjny wymiar procesu politycznego, komponent podkreślający sprawstwo jednostkowe i rolę dyskursu (por. np. C. M. Radaelli, *Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change*, EIoP Papers 2000, nr 4 (8) at <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm>; A. Gąsior-Niemiec, *Traces of Europeanization. Poland*) umożliwia jej wykorzystanie w analizach wielopoziomowych i wielokierunkowych interakcji zachodzących między systemem uwspólnotowym a systemami członkowskimi.

i ośrodków badawczych dedykowanych studiom nad europeizacją¹⁰ nie udało się dotychczas opracować spójnej teorii europeizacji. Stosunkowo niedawne wprowadzenie tego pojęcia do dyskursu europeistycznego, zdecydowanie empiryczna orientacja większości autorów posługujących się nim, a także złożona, dynamiczna materia, do której się ono odnosi, mogą zostać uznane za główne przyczyny tego stanu rzeczy¹¹.

Ta niedojrzałość teoretyczna sprawia, że większość autorów uznaje za stosowne ciągle na nowo definiować zakres pojęciowy „europeizacji”. Zaletą takiego stanu rzeczy jest możliwość bieżącej analizy ewolucji tego pojęcia i tworzonych wokół niego koncepcji, a także śledzenia ich empirycznej weryfikacji. Za wadę trzeba natomiast uznać z jednej strony częstą niewspółmierność poszczególnych definicji, z drugiej zaś strony tendencję do nadużywania samego pojęcia, które stało się „modne”.

3. Mechanizmy europeizacji

Zastanawiając się nad treścią pojęcia, Knill i Lehmkuhl¹² zaproponowali typologię procesów, które można traktować jako podstawowe mechanizmy europeizacji. Wychodząc od określenia „odgórných” warunków presji adaptacyjnej płynącej ze strony systemu wspólnotowego, wyróżnili oni – na bazie klasyfikacji Scharpfa¹³ – trzy zasadnicze modele kształtowania i upowszechniania map kognitywnych, instytucji i polityk publicznych w ramach Unii Europejskiej:

– *integrację pozytywną*, która polega na tym, że wprowadzanie obowiązkowej modelowej regulacji na poziomie wspólnotowym prowadzi do bezpośredniego wdrażania określonych norm, struktur i działań do systemów państw członkowskich (por. polityka ochrony środowiska);

---

¹⁰ Por. *Europeanization Units* w uniwersytetach Sussex, Bradford itp.

¹¹ J. P. Olsen, *The Many Faces of Europeanization*, ARENA Working Papers 2001, nr 1 (2).

¹² C. Knill, D. Lehmkuhl, *How Europe Matters: Different Mechanism of Europeanization*, EioP 1999, nr 3 (7); por. też T. Boerzel, T. Risse, *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*, „EUI Working Papers RSC” 2000, nr 56.

¹³ F. W. Scharpf, *Games Real Actors Play. Actor-Centred Institutionalism in Policy Research*, Westview Press: Boulder, CO 1997.

- *integrację negatywną*, która polega na tym, że wprowadzanie modelowej deregulacji na poziomie wspólnotowym prowadzi do zmiany mapy opcji instytucjonalnych i/lub dystrybucji zasobów w danym sektorze dostępnych dla aktorów krajowych, co może wywołać zróżnicowane reakcje adaptacyjne w systemach państw członkowskich (por. polityka transportowa);
- *integrację ramową*, która polega na promowaniu bardzo ogólnych kierunków zmian w określonych dziedzinach i sektorach uzupełnionych presją normatywną (por. polityka wobec kolei).

Tym trzem modelom presji adaptacyjnej odpowiadają, zdaniem cytowanych autorów, trzy podstawowe typy adaptacji w obrębie systemów państw członkowskich UE:

- *absorpcja*: (wymuszona) całościowa zmiana formalna modelu instytucjonalnego danego państwa¹⁴;
- *akomodacja*: dostosowawcza (najczęściej częściowa i inkrementalna) zmiana formalna i/lub nieformalna krajowego modelu instytucjonalnego¹⁵;
- *transformacja*: wywołana przez kognitywną i normatywną presję ze strony UE jako swoistej „wspólnoty epistemicznej” zmiana przekonań i oczekiwań głównych aktorów krajowego systemu instytucjonalnego, która może doprowadzić do zasadniczej zmiany podejścia do danego problemu, sektora itp.¹⁶

4. Zakres stosowania pojęcia „europeizacja” w badaniach

Pojęcie *europeizacja* wykorzystywane jest często przy analizie zmian adaptacyjnych zachodzących w państwach członkowskich UE w zakresie układu, składu i kompetencji instytucji legislacyjnych, wykonawczych i sędziowskich (zarówno w wymiarze wertykalnym, jak i horyzontalnym, wewnętrznym i zewnętrznym). Ponadto stosuje się je w odniesieniu do układu, interakcji i zasobów głównych aktorów systemowych, a także w analizach procesów formułowania i implementacji polityk szczegółowych. Wykorzystywane jest także przy badaniu zmian świadomościowych, mentalnych i behawioralnych, które zachodzą pod

¹⁴ Por. ang. *institutional compliance*.

¹⁵ Por. ang. *changing domestic opportunity structures*.

¹⁶ Por. ang. *policy framing*.

wpływem działań (często o charakterze symbolicznym), podejmowanych na poziomie wspólnotowym, w tym jako efekt uboczny interakcji międzyludzkich (socjalizacja)¹⁷.

5. Podsumowanie

Po okresie wypełnionym studiami dotyczącymi procesów tworzenia się instytucji, polityk i norm wspólnotowych (uwspólnotowienie) nadszedł etap intensywnych badań oraz refleksji teoretycznej nad wielotorowo przebiegającym wpływem zwrotnym uwspólnotowienia na systemy i kulturę państw członkowskich UE. Szersze wprowadzenie do obiegu naukowego pojęcia europeizacji stanowi więc kolejny etap w rozwoju badań nad integracją europejską. Pojęcie europeizacji – mimo oczywistych braków teoretycznych i metodologicznych – daje nadzieję na coraz lepszą konceptualizację i operacjonalizację przedmiotu badań w tym zakresie, tj. zmian, formalnych i nieformalnych, zachodzących w systemie instytucjonalnym i społecznym państw członkowskich pod wpływem presji adaptacyjnej wywieranej przez instytucje, polityki i dyskursy wspólnotowe.

---

¹⁷ Por. np. T. Boerzel, T. Risse, *When Europe Hits Home...*